

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичного виховання

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми: «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА
НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ»

Виконав: студент 2 курсу,
групи ФКб1-М17
спеціальності 014 Середня освіта
(Фізична культура)
Паляруш Владислав Васильович
Керівник: Юрчишин Ю. В., кандидат наук
з фізичного виховання та спорту, доцент
Рецензент: Заїкін А. В., кандидат
педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2018 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОМАНІЇ ЗАСОБАМИ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ.....	8
1.1 Соціально-педагогічні умови й основні компоненти профілактики наркоманії серед підлітків засобами фізичної культури.....	8
1.2 Формування особистості підлітка засобами фізичної культури.....	19
1.3 Фізична культура і спорт – ефективні засоби збереження і зміцнення здоров'я школярів.....	25
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	38
2.1 Методи дослідження.....	38
2.2 Організація дослідження.....	52
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.....	55
3.1 Характеристика асоціальної поведінки школярів.....	55
3.2 Морфофункціональний розвиток і фізична підготовка школярів.....	67
3.2.1 Вікові особливості фізичного розвитку і фізичної підготовленості школярів (11-17 років).....	67
3.3 Ефективність впливів засобів фізичного виховання на соціальну поведінку підлітків.....	74
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ	94

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АСТП – асоціальний тип поведінки
ЧСС – частота серцевих скорочень
АТ – артеріальний тиск
САТ – систолічний артеріальний тиск
ДАТ – діастолічний артеріальний тиск
КП – комплексна програма
АНП – антинаркотична профілактика
НТП – навчально-тренувальний процес
ФН – фізичне навантаження
ІВ – інтервали відновлення
ФВ – форма відновлення
МФС – морфофункціональна спрямованість
САН – самопочуття, активність, настрої
ЖЄЛ – життєва ємкість легенів
ОГК – обхват грудної клітини
КГ – контрольна група
ЕГ – експериментальна група
А – асиметрія
ІНПБ – індекс накопичення пульсового боргу
ОФН – обсяг фізичного навантаження
ЖЕК – житлово-експлуатаційна контора
ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа
ПАР – психо-активні речовини
КЗ – коефіцієнт здоров'я
КПФ – комплекс педагогічних факторів
ФК – фізична культура
СП – спортивна підготовка
СНІД – синдром імунного дефіциту
ДТП – девіантний тип поведінки

ВСТУП

Актуальність дослідження. За останнє десятиріччя поширення наркоманії в Україні набуло катастрофічних розмірів і рис соціального лиха, що загрожує національній безпеці країни. Відомо, що наркоманія приводить до найтяжчих психічних, особистісних і поведінкових розладів, адміністративних порушень і карних злочинів, небажання відвідувати освітні установи, бродяжництва, до венеричних захворювань та СНІДу (М. М. Амосов [3]; В. Г. Григоренко [15]; М. В. Коваленко [29]; R. V. Davis [88]).

В останні роки в Україні розвиваються й апробуються різні педагогічні, психологічні та соціальні напрямки профілактики наркотичної залежності в підлітковому середовищі, однак впровадження ефективних основ превентивних стратегій відбувається з великими труднощами. Швидка залежність, трудомісткість, девіантність, тривалість, низька ефективність лікування і реабілітації наркозалежних підказують, що основний наголос необхідно робити на попередження, первинну профілактику, необхідно змінити всю ідеологію та стратегію антинаркотичної діяльності А. П. Видюк [4]; Є. С. Вільчковський [16]; В. Г. Григоренко [17].

Наукові дослідження та досвід свідчать, що ефективність засобів фізичної культури та спорту в профілактичній діяльності, соціальній реабілітації людини в охороні і зміцненні її здоров'я, у боротьбі з наркоманією, алкоголізмом і правопорушеннями дуже висока, особливо в підлітковому середовищі (В. Г. Григоренко [17]; М. В. Коваленко [29]; І. В. Муравов [37]; R. V. Davis [88]).

Дефіцит рухової активності, характерний для сучасного життя, викликає дискомфорт у зростаючому організмі підлітка, прагнення до пошуку „гострих” відчуттів, до виходу „за рамки дозволеного”. Навіть з цих позицій є очевидним, що залучити дітей до систематичних спортивно-

оздоровчих занять, відкрити їм світ спорту - означає, багато в чому допомогти уникнути небезпеки падіння до наркоманії (Е. С. Вільчковський [16]).

На жаль, величезний педагогічний, психологічний, профілактичний антинаркотичний потенціал фізичної культури та спорту не може бути реалізований без спеціально розроблених педагогічних технологій, які, за аргументованими висновками О. І. Бурханова [7], Б. Р. Голощапова [15], В. Г. Григоренка [35; 36], І. В. Муравова [47], повинні забезпечити в повному обсязі психічну, інтелектуальну, трудову, моральну, соціальну і фізичну реабілітацію підлітків з ознаками асоціальної поведінки, гарантувати їхню оптимальну інтеграцію в суспільно-соціальні відносини на сучасному етапі історичного розвитку України.

У зв'язку з цим вирішення специфічних завдань антинаркотичної профілактики засобами фізичної культури та спорту буде найбільш ефективним, якщо воно буде здійснюватися на основі реалізації ідей особистісно орієнтованих освіти та виховання, індивідуального та диференціального підходу у фізичній і соціальній реабілітації даної категорії підлітків. На жаль, у наш час практично відсутні матеріали щодо використання засобів фізичної культури та спорту для профілактики наркоманії та злочинності в підлітковому середовищі, не розроблені раціональні педагогічні технології і форми роботи з таким контингентом.

Мета дослідження – виявити ефективність засобів фізичної культури в профілактиці наркотичної залежності підлітків.

Для досягнення поставленої мети в ході дослідження вирішувались такі **завдання**:

1. Виявити фактори, що впливають на поширення наркоманії й формування шкідливих звичок у підлітковому і молодіжному середовищі.

2. Визначити основні організаційні форми профілактики наркоманії засобами фізичної культури і спорту в середовищі підлітків з АСТП.

3. Визначити особливості морфофункціонального розвитку і фізичної підготовленості учнів різного віку з різними типами поведінки.

4. Оптимізувати структуру психолого-педагогічного, фізичного забезпечення та реабілітаційно спрямованих форм фізичного виховання і спортивної підготовки на підлітків з асоціальною поведінкою.

Об'єкт дослідження: профілактика наркотичної залежності підлітків засобами фізичної культури і спорту.

Предмет дослідження: організаційні форми і засоби спортивно-оздоровчої роботи з підлітками, що забезпечують профілактику наркоманії.

Наукова новизна і практичне значення даної роботи полягає в наступному:

- виявлено особливості формування в дітей і підлітків з АСТП уподобань та інтересу до того чи іншого виду рухової та спортивної діяльності в залежності від конституції тіла, фізичного розвитку і рівня рухових якостей означених учнів у системі їх фізичної та соціальної реабілітації;

- удосконалено й експериментально апробовано загальнопедагогічні й дидактичні форми організації спортивно-оздоровчої роботи, націленої на формування здорового способу життя, профілактику шкідливих звичок у структурі особистих цінностей підлітків з АСТП;

- доведено переваги педагогічних, психологічних положень і дидактичних принципів особистісно орієнтованого підходу у формуванні в учнівської молоді стійкого інтересу до здорового способу життя, уточнено компоненти, що забезпечують мотивацію і потребу в руховій активності, а також неприйняття асоціальної поведінки, шкідливих звичок і вживання наркотиків;

- досліджено особливості асоціальної поведінки учнів в аспекті соціально-педагогічної профілактики наркотичної залежності підлітків засобами фізичної культури та спорту;

- виявлено педагогічні та психологічні закономірності профілактичного впливу індивідуально підібраних засобів фізичної культури та спорту на свідомість та рухову сферу підлітків з асоціальною поведінкою;

- конкретизовано окремі положення диференціювання фізичного виховання, спортивної підготовки та соціальної адаптації школярів з асоціальною поведінкою в умовах профілактичної роботи;

Практичне значення дослідження полягає в підвищенні ефективності вирішення специфічних задач антинаркотичної профілактики на основі реалізації педагогічних ідей особистісно орієнтованої освіти.

Отримані результати можуть бути використані в практиці роботи загальноосвітніх шкіл, муніципальних освітніх установ, професійно-технічних училищ, дитячо-юнацьких спортивних шкіл, у процесі підготовки студентів педагогічних вузів і на курсах підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури, викладачів, тренерів, педагогів-реабілітологів, учителів валеології та дефектології.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський 25 квітня 2018 року).

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної (дипломної) роботи магістра висвітлені в одній науковій статті.

Обсяг і структура роботи. Магістерська робота викладена на 104 сторінках, 83 з яких основного тексту, ілюстрована 5 рисунками і 4 таблицями, у списку використаних джерел 88 наукових праць.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичних джерел свідчить, що проблему профілактики наркоманії серед підлітків засобами фізичної культури та спортивної підготовки майже не вивчено. Ті дані, що представлені вітчизняними та зарубіжними авторами, носять декларативний характер і мають силу побажань, а не наукової аргументації.

У вітчизняній теорії та методиці фізичного виховання недостатньо досліджені проблеми змісту та співвідношення форм використання засобів фізичного виховання та спортивної підготовки в процесі соціальної реабілітації підлітків з асоціальним типом поведінки. Зовсім невивченим є питання розроблення тренувальних програм з легкої атлетики з урахуванням індивідуального морфофункціонального розвитку дітей та підлітків з девіантною поведінкою, що сприяли б підвищенню ефективності профілактики означеного негативного явища.

2. Основними факторами, що впливають на поширення наркотиків серед дітей та підлітків, є:

- ситуація, коли підліток не може впоратися з біологічними проблемами свого віку, у результаті чого виникає затримка в становленні особистості, соціальній адаптації підлітка в суспільстві й таким чином, виникають умови для формування асоціальної поведінки;

- дуже низький рівень ефективності вітчизняних технологій профілактики наркоманії серед учнівської молоді; не враховується те, що підлітковий вік є сенситивним у формуванні ціннісних орієнтацій, активної життєвої позиції, світосприйняття та свідомого ставлення до навколишньої реальності;

- організаційні та фінансові ускладнення в реалізації своїх бажань займатися тим чи іншим видом спорту, формою дозвілля;

- дуже низький рівень освіти з фізичної культури, знань з питань здорового способу життя, загартування, сучасних технологій профілактики

серед підлітків психічного перевантаження, невпевненості в собі, стресу, тощо;

- низький рівень фінансування державою та органами самоврядування різноманітних програм профілактики наркоманії, шкідливих звичок серед учнівської молоді;

- віковий період першого знайомства з наркотиками складає 11-13 років. Кожен четвертий школяр цього віку психологічно готовий до вживання наркотичних засобів. У 14-17 років істотно зростає число учнів, які вживають наркотичні й токсичні речовини. Одним з важливих соціальних факторів, що запобігають уживанню наркотиків, є формування структури й функціональної насиченості дозвілля підлітків, які, у свою чергу, залежать від рівня навколишнього культурного середовища, готовності особистості включитися в нього, гнучкості мотиваційних орієнтацій.

3. Заняття фізичними вправами подобаються багатьом (88,9 %) учням молодшого шкільного віку, причому їхня частка неухильно зменшується з віком. Тільки окремі (17,7 – 20,6 %) учні вказали норми добової рухової активності для свого віку, небагато підлітків уявляють, як протистояти стресу (23,5 – 26,7 %), як відновлюватися після фізичного (30,1 – 37,4 %) й особливо розумового навантаження (20,3 – 30,6 %). Знають засоби психорегуляції та психопрофілактики не більше 20 % контингенту, а більшість (76,4 – 89,3 %) підлітків демонструють повну неспроможність у виборі адекватної поведінки при конфлікті з дорослими й однолітками.

Тільки окремі школярі володіють методикою використання різних видів рухової активності (10,3 – 21,4 %), самостійно займаються фізичною культурою (15,6 – 27,5 %), беруть участь у спортивно-масових заходах (26,4 – 30,3 %).

4. Навчально-виховний процес з корекції поведінки учнів групи соціального ризику з використанням засобів і методів фізичної культури та спорту необхідно починати вже в молодшому шкільному віці, здійснюючи

його в три етапи: спонукальний (вік 11-12 років), формуючий (13-14 років), вдосконалюючий (15-17 років). Найбільш сприйнятливим до різних видів відхилень є вік 13-15 років, коли ще не склався світогляд і підлітки більш піддані негативним впливам оточення, особливо однолітків.

5. Показники морфофункціонального розвитку і фізичної підготовленості 11-17-річних учнів з девіантною поведінкою з віком специфічно змінюються. Ці зміни носять гетерохронний і нерівномірний характер, багато показників варіабельні. За даними показниками, в 11-13 років виявлено кількісну перевагу підлітків «групи ризику», а в 15-17 років – учнів з „нормативною поведінкою”.

6. Показники розвитку рухових здібностей у школярів з девіантною та „нормативною” поведінкою істотно різняться. Сумарний внесок рухових здібностей учнів з девіантною поведінкою в результативність вивчення різних фізичних вправ з віком знижується. Школярі з «нормативною поведінкою» мають перевагу у реалізації рухового потенціалу в умовах трудової діяльності, фізичного виховання та спортивної підготовки.

7. Найбільш важливими напрямками в корекції та нормалізації девіантної поведінки підлітків засобами фізичної культури та спорту варто вважати: залучення широких мас до державних освітніх програм фізичного виховання; створення мережі загальнодоступних підліткових спортивних клубів; підвищення вагомості фізичної культури в системі цінностей підлітків; формування стійкої дидактико-реабілітаційної мотивації; комплексне використання засобів і методів корекції фізичного, морального та психоемоційного стану; пропагування нетрадиційних видів спорту; рекламу популярних і авторитетних у молодіжному середовищі особистостей в галузі фізичної культури та спорту; розширення та насичення інформаційного простору якісним, привабливим, цікавим матеріалом, який пов'язаний з фізичною культурою і спортом; створення популярного, модного іміджу сильного, здорового, фізично досконалого тіла.

8. Сформованість фізичної культури підлітка, що забезпечує готовність протистояти наркоманії, включає такі компоненти: індивідуально-освітній, який формує позиції престижності особистого рівня фізичного вдосконалення, різнобічної фізичної та моторної підготовки, що сприяє формуванню необхідних рухових умінь і навичок; програмно-руховий, що забезпечує тренувальне спрямування підготовки, сприяє корекції рухової сфери підлітка; продуктивно-значущий, що формує особистісні показники здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовленості, здатності протистояти факторам ризику, вміння самостійно приймати рішення й діяти в різних ситуаціях.

9. Найбільш ефективною організаційною моделлю профілактики наркоманії засобами фізичної культури та спорту є педагогічна форма, що включає чотири блоки: навчально-інформаційний, організаційний, навчальний і мотиваційно-підтримуючий.

Основними соціально-педагогічними умовами протинаркотичної профілактичної програми є: оздоровчо-профілактичне й спортивне спрямування педагогічного процесу; застосування засобів і методів фізичного виховання, адекватних особистісним особливостям учнів; формування інтересу та потреби до занять фізичною культурою, виховання морально-вольових і моральних якостей; корекція психічних відхилень; формування цінностей фізичної культури, цілеспрямоване використання фізичних вправ навантажень та інших навчально-тренувальних факторів в аспекті загальнофізичної, технічної, спеціальної, функціональної, тактичної та морально-вольової підготовки юних спортсменів; організація роботи в освітніх установах і в сфері дозвілля за місцем проживання, спільних заходів з батьками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосов Н. М. Раздумья о здоровье. М.: Физкультура и спорт, 1987. 64 с.
2. Анашкина А. П. Подходы к формированию знаний об основах здорового образа жизни. Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. Краснодар, 2002. С. 203-204.
3. Апанасенко Г. Л. Физическое развитие детей и подростков. Киев: Здоров'я, 1985. 79 с.
4. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. М.: Просвещение, 1982. 192 с.
5. Бальсевич В. К. Концепция альтернативных форм организации физического воспитания детей и молодежи. Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 1996. № 1. С. 23–25.
6. Барышева Н. В. Основы физической культуры старшеклассников. Самара: СГУ, 1995. 251 с.
7. Барышева Н. В. Физическая культура и здоровый образ жизни: Учебное пособие. Самара, 1997. 256 с.
8. Бернштейн Н. А. Очерки по физиологии движений и физиологии активности. М.: Медицина, 1966. 349 с.
9. Бойко В. В. Целенаправленное развитие двигательных способностей человека. М.: Физкультура и спорт, 1987. 144 с.
10. Бунак В. В. Антропометрия. М.: Учпедгиз, 1941. 367 с.
11. Бундзен П. В. Здоровье и массовый спорт: проблемы и пути их решения. Теория и практика физической культуры. 1994. № 5–6. С. 6–12.

12. Валеологічні аспекти оздоровлення молоді /Б. Т. Крутько, М. М. Васюк, О. М. Бабічев // Теорія і практика фізичного виховання .– 2002. – № 2. – С.86–90.
13. Видюк А. П. Інноваційні методи діагностики в фізичному вихованні і спорті /А. П. Видюк // Теорія і практика фізичного виховання. – 2002.– № 1. – С. 128–134.
14. Виленский М. Я. Физическое воспитание школьников: Вопросы перестройки /М. Я. Виленский, Е. М. Литвинов // Физическая культура в школе. – 1990. – №12. – С. 2–7.
15. Вильчковский Э. С. Развитие двигательных функций детей. Киев: Здоров'я, 1983. – 142 с.
16. Виноградов П. А. Стратегия развития физкультурно-спортивной деятельности, направленной на предотвращение асоциального обращения молодежи /П. А. Виноградов // Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 5–7.
17. Волков В. М. Спортивный отбор /В. М. Волков, В. П. Филин. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 175 с.
18. Волков Л. В. Физические способности детей и подростков. – Киев: Здоров'я, 1981. – 117 с.
19. Горбунов Г. И. Психопедагогика спорта /Г. И. Горбунов. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 20 с.
20. Григоренко В. Г. Профессионально-педагогическая мотивация и технология ее формирования /В. Г. Григоренко. – Одесса: Изд-во ЮУГПУ им. К.Д. Ушинского, 2003. – 148 с.
21. Губа В. П. Морфобиомеханические исследования в спорте. – М.: Спорт Академ Пресс, 2000. – 120 с.
22. Гужаловский А. А. Развитие двигательных качеств. Минск: Народная асвета, 1978. – 105 с.

23. Гутман Б. В. Методи дослідження особистості учнів середніх та старших вікових груп /Б. В. Гутман. – Донецьк: ЛТРО, 1993. – 138с.
24. Даниленко Г. М. Оцінювання, як складова програми з валеології, що впроваджується у школі /Г. М. Даниленко // Теорія і практика фізичного виховання. – 2002. – № 2. – С.76–81.
25. Евсеев С. П. Роль и место физической культуры в борьбе с наркоманией /С. П. Евсеев // Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 96–98.
26. Ермаков В. А. Теория и технология дифференцированного физического воспитания детей и учащейся молодежи: автореф. дис. на соискание учен. степени докт. пед. наук: спец. 13.00.04 /В. А. Ермаков. – М., 1996. 48 с.
27. Ермолаев А. А. Формирование потребностей использования физической культуры в здоровом образе жизни учащихся общеобразовательных школ /А. А. Ермолаев, И. К. Спирина // Современные технологии профилактики наркомании и популяризации здорового образа жизни средствами физической культуры и спорта: Матер. Всерос. науч.-практич. конф. – Волгоград: ВГАФК, 2003. – С. 142–144.
28. Жовниренко Л. П. Духовный аспект валеологического образования и воспитания /Л. П. Жовниренко, О. П. Калугина // Теорія і практика фізичного виховання. – 2002.– № 1. – С.98–103.
29. Зациорский В. М. Влияние наследственности и среды на развитие двигательных качеств человека. Теория и практика физической культуры. – 1975. – № 6. – С. 22–29.
30. Зациорский В. М. Основы спортивной метрологии /В. М. Зациорский. – М.: Физкультура и спорт, 1979. – 152 с.

31. Иванов В. В. Комплексный контроль в спорте /В. В. Иванов. – М.: ВНИИФК, 1991. – 200 с.
32. Иващенко В. В. Физическая культура и спорт как средство профилактики наркомании преступности среди молодежи. Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 42–45.
33. Изаак С. И. Статистические модели дифференцированной оценки двигательных возможностей детей и молодежи: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04 /С. И. Изаак. – М., 1997. – 24 с.
34. Ильин Е. П. От культуры физической – к культуре здоровья Е. П. Ильин // Теория и практика физической культуры. – 1994. – № 7.– С. 46-48.
35. Индивидуальный подход в физическом воспитании и его реализация на основе компьютерных технологий /[В. В. Зайцева, В. Д. Сонькин, С. И. Изаак], – М.: РГАФК, 1998. – 84 с.
36. Исаев Е. И. Основы психологической антропологии. Психология человека /Е. И. Исаев. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 64 с.
37. Истомин М. Г. Социально-медицинские аспекты здоровья современного человека: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. социол. наук : спец. 13.00.12 /М. Г. Истомин. - Ростов Н/Д, 1997. – 31 с.
38. Кабаргин Б. А. Физическая культура – важный фактор социализации личности в современных условиях /Б. А. Кабаргин, А. А. Князев, Н. П. Любецкий // Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 181 - 185.

39. Кожин В. Н. Поиск новых форм организации физкультурно-спортивной работы с молодежью: региональный аспект /В. Н. Кожин, А. А. Князев // Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 106 - 110.
40. Козин А. М. Реализация функции здоровьесбережения учащихся основной школы в физкультурном образовании: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04 /А. М. Козин – Челябинск, 2002. – 22 с.
41. Комков А. Г. Повышение уровня физической активности школьников как средства профилактики наркомании /А. Г. Комков // Спорт против наркотиков: Межрегиональная научно-практическая конференция: материалы. – М.: Советский спорт, 2002. – С. 69 - 75.
42. Копылов Ю. А. Проблемы физического воспитания школьников в свете конференции в Коломне /Ю. А. Копылов // Физическая культура в школе. – 1998. – № 5. – С. 2-6.
43. Короткова Э. А. Дифференциация физкультурного образования учащихся основной школы /Э. А. Короткова, И. И. Сулейманов/. - Тюмень: ТГУ, 1997. – 48 с.
44. Костикова С. Д. Підвищення ефекту уроків фізичної культури із застосуванням оздоровчих систем /С. Д. Костикова // Теорія і практика фізичного виховання .– 2002. – № 1. - С.19-24.
45. Лобода В. Ф. Методичні підходи до оцінки здоров'я дітей в навчальному процесі /В. Ф. Лобода, Н. В. Банадига, Л. М. Слободян // Теорія і практика фізичного виховання. – 2002. – № 2. – С. 91-95.
46. Ломан В. Бег, прыжки, метания /В. Ломан. – М.: Физкультура и спорт, 1974. – 150 с.
47. Лубышева Л. И. Современный ценностный потенциал физической культуры и спорта и пути его освоения обществом и личностью

- Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 2. – С. 12-16.
48. Лукьяненко В. П. Формирование здорового образа жизни
В. П. Лукьяненко // Физкультура в школе. – 2001. - № 2. – С. 55-57.
49. Лысенко В. В. Математическая статистика в физическом воспитании
В. В. Лысенко, В. А. Долгов. - Краснодар, 1995. – 126 с.
50. Лях В. И. Двигательные способности школьников: основы теории и
методики развития/В. И. Лях. – М.: Терра-Спорт, 2000. – 192 с.
51. Лях В. И. Тесты в физическом воспитании школьников: Пособие для
учителей /В. И. Лях. – М.: АСТ, 1998. – 272 с.
52. Лях В. И. Физическое воспитание учеников общеобразовательной
школы: состояние, перспективы и пути реорганизации /В. И. Лях,
Ю. А. Копылов, М. В. Малыгина // Теория и практика физической
культуры. – 1998. – №9.– С. 49-51.
53. Методика физического воспитания учащихся 10-11 классов: Пособие
для учителя /под ред. В. И. Ляха. – М.: Просвещение, 1997. – 125 с.
54. Методы исследований в спорте /под ред. В. П. Филина. – Харьков:
Основа, 1992. – 149 с.
55. Основы физической культуры и здорового образа жизни
[П. А. Виноградов, А. П. Душанин, В. И. Жолдак]. – М.: Советский
спорт, 1996. – 588 с.
56. Паршикова Н. В. Направленная физическая культура в процессе
становления ребенка как личности /Н. В. Паршикова // Физическая
культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди
молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 7-
9.
57. Пегов В. А. Путь учителя: ближайшие ориентиры
В. А. Пегов. Физическая культура в школе. – 1991. – № 12. – С. 36-39.

58. Петракова Т. И. Руководство по профилактике наркомании среди детей и подростков /Т. И. Петракова. – М., 2000. – 170 с.
59. Петровский В. В. Проблемы дифференцированного развития в средней школе /В. В. Петровский, Т. Ю. Круцевич // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 5. – С. 47-50.
60. Петухов С. Н. Педагогические основы формирования здоровья и развития младших школьников в системе физического воспитания: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04. С. Н. Петухов. – Кемерово, 2001. – 24 с.
61. Пилюян Р. А. Физкультура и спорт: пути перестройки /Р. А. Пилюян. Теория и практика физической культуры. – 1995. – № 7. – С. 3-7.
62. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте /В. Н. Платонов. – Киев: Олимпийская литература, 1998. – 500 с.
63. Приходько В. В. До представлення педагогічної технології формування будівничих власного здоров'я /В. В. Приходько // Теорія і практика фізичного виховання. – 2003. – № 2. – С. 34-39.
64. Приходько В. В. Навчальний предмет „фізична культура”: тенденції розвитку з ХІХ по ХХІ сторіччя /В. В. Приходько // Теорія і практика фізичного виховання. – 2004. – № 1. – С. 16-23.
65. Приходько В. В. Технология здравостроительства в системе знаний человека /В. В. Приходько // Теорія і практика фізичного виховання. – 2002. – № 1. – С. 51-56.
66. Профилактика наркомании в подростковой и молодежной среде средствами физической культуры и спорта: Учеб. пособие /под ред. А. А. Сучилина. – Волгоград: ВГАФК, 2002. – 150 с.
67. Рожков А. А. Здоровый образ жизни – главный ресурс общества /А. А. Рожков, В. А. Федотов, А. С. Корыткин // Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 56-58.

68. Рожков П. А. Развитие физкультуры и спорта – приоритетное направление социальной политики государства /П. А. Рожков // Теория и практика физической культуры. – 2002. - № 1. – С. 2-8.
69. Ромашов А. В. Спортивные особенности детей (биологические основы) А. В Ромашов. – Смоленск: СГИФК, 1981. – С. 32-38.
70. Ромашова Л. Т. Педагогический контроль за процессом физического воспитания в общеобразовательной школе /Л. Т. Ромашова. – Смоленск: СГИФК, 1995. – 37 с.
71. Русалов В. М. Биологические основы индивидуально-психологических различий /В. М. Русалов. – М.: Наука, 1979. – 352 с.
72. Руссу О. Н. Оптимизация педагогического процесса по физическому воспитанию учащихся средних классов общеобразовательной школы: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04 /О. Н. Руссу. – Алма-Ата, 1998. – 32 с.
73. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів Л. П. Сергієнко. – К.: Олімпійська література, 2001. – 439 с.
74. Сидоренко А. П. Массовая физическая культура как средство профилактики наркомании /А. П. Сидоренко // Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 60-63.
75. Сеницын Ю. Н. Оздоровительная направленность учебно-воспитательного процесса в общеобразовательном учреждении /Ю. Н. Сеницын, Н. В. Шалахова // Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 259-261.
76. Спорт и здоровый образ жизни: Матер. обл. конф. учащейся молодежи Под. ред. А. А. Сучилина, К. В. Гаврикова. – Волгоград: ВГАФК, 2002. 123 с.

77. Спортивная метрология /Под ред. В. М. Зациорского. – М.: Физкультура и спорт, 1982. – 256 с.
78. Сучилин А. А. Медико-биологические аспекты профилактики наркомании средствами массовой физической культуры. А. А. Сучилин, И. Н. Солопов, Н. Н. Сентябрев // Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 68-71.
79. Тер-Ованесян А. А. Обучения в спорте /А. А. Тер-Ованесян, И. А. Тер-Ованесян. – М.: Советский спорт, 1992. – 192 с.
80. Туревский И. М. Некоторые формы организации профилактики наркомании в процессе физического воспитания /И. М. Туревский // Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 262-265.
81. Фарфель В. С. Управление движениями в спорте /В. С. Фарфель. – М.: Физкультура и спорт, 1975. – 206 с.
82. Филатов О. М. Морфофункциональные особенности организма юношей различных соматипов: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04 /О. М. Филатов. – Новосибирск, 1993. – 24 с.
83. Филин В. П. Основы юношеского спорта /В. П. Филин, Н. А. Фомин. – М.: Физкультура и спорт, 1980. – 224 с.
84. Филин В. П. Теория и методика юношеского спорта /В. П. Филин. – М.: Физкультура и спорт, 1987. – 128 с.
85. Худолій О. М. Планування експерименту в дослідженні процесу підготовки юних гімнастів /О. М. Худолій, Т. В. Карпугнць // Теорія та методика фізичного виховання. – Харків: ТОВ «ОВС». – № 4.– 2002.– С. 2–8.

86. Шиян В. М. Организационно-методическое обеспечение муниципальной программы «Физическое воспитание» и здоровье детей и подростков. Физическая культура и спорт в профилактике наркомании и преступности среди молодежи: Матер. Всерос. науч.-практ. конф. Краснодар, 2002. С. 151-156.
87. Bertalanffy L. V. General system theory. Foundations, development, applications. N.Y., 1969. 346 p.
88. Davis R. B. Drug and alcohol use in the former Soviet Union: selected factors and future consideration (Review). International Journal of the Addictions. 1994. Vol. 29. № 3. P. 303-323.